

CATÀLEG ARQUEOLÒGIC DE LA SERRA DE CADIRETES

Joan Florensa i Jaumandreu

Mai han quedat prou clars els límits del que s'entén per Serra de Cadiretes, sovint presa per una derivació de massisos propers. Per tal de resoldre-ho, caldria fixar-se en com s'ha actuat en casos semblants. Per tal d'identificar mitjançant un sol topònim globalitzador tot la serra barcelonina compresa entre el Llobregat i el Besòs i la costa i la plana vallesana, s'emprà el del seu accident més important, Collserola, així, seguint el mateix criteri, seria interessant anomenar Serra de Cadiretes al conjunt muntanyenc, integrant de la Serralada de Marina, que s'aixeca entre la Tordera i el Ridaura i entre el mar i la Depressió de la Selva. Litoralment, comprendria tota l'antiga Marina de la Selva i la part baixa de la Marina d'Empordà. Aquesta unitat geogràfica pot servir de referència per estudiar la fesomia arqueològica d'una zona que ha seguit les directrius típiques en la prehistòria i la història antiga catalanes, relacionant-se, moltes vegades, amb les zones més properes com són la Plana de la Selva i la Serra de les Gavarres¹.

Els primers testimoniatges d'assentament prehistòric a la Serra, ens els ofereixen els jaciments aurinyacians de Can Crispins (Llagostera) i Cal Coix (Maçanet de la Selva). A Can Crispins, igual que a cal Coix i a bona part dels jaciments costaners, al problema típic en la zona de l'acidesa de la terra, que consisteix en gresa o sauló, el producte de la descomposició del granit, que afecta els ossos i les mateixes restes materials, cal afegir la barreja que es dona entre les restes lítiques de l'etapa aurinyaciana i les de la segona fase d'ocupació, que correspongué al Calcolític, malgrat que aquestes últimes no superen el 10% del total de la indústria tallada, aportant destrals polimentades, puntes de fletxa amb retoc pla i trapezis o puntes de fletxa amb retoc transversal. El conjunt, sumant les dues etapes d'ocupació, ha ofert, de moment, un 17'46% de rascadores, un 4'53% de rascadores carenades, un 34'01% de raspadors, un 18'59% de raspadors carenats i un 14'05% de burins. Narcís Soler i Masferrer, qui ha descobert les dues èpoques d'ocupació, data la primera com a pertanyent a una cultura propera al model de l'etapa de l'Aurinyacià clàssic, molt semblant a l'Arbreda de Serinyà, que si

bé per a aquesta zona no podem datar amb total exactitud, podem situar dins del marge característic de 33.000-25.000 a.C., així com fixa el segon moment d'ocupació com a pertanyent al Calcolític com ja hem dit². El mateix autor ha identificat com a aurinyaciana la indústria lítica trobada en els darrers anys al jaciment superficial de Cal Coix, així com planteja una possible cronologia pertanyent al Paleolític Mitjà pels nuclis de talla circular localitzats (aquest podria ser ja un punt de connexió amb la Indústria de la Selva), sense oblidar els estris calcolítics trobats per Francesc Riuró³.

El jaciment d'indústria lítica de Sant Benet del Bosc (Sant Feliu de Guíxols), que pot pertànyer a un Epimagdalenian d'època epipaleolítica, al Magdalenian Mitjà o bé a una cultura anterior al Magdalenian Final, ens ofereix el testimoni d'un poblat a l'aire lliure, habitat per una gent que, entre el 8.000 i el 7.000 a.C., encara portaven una forta càrrega cultural paleolítica, si bé oferien ja un cert grau de canvi. Els materials, treballats quasi sempre en sílex, presenten un elevat microlitisme. S'han trobat un 8% de rascadores, un 2% de puntes, un 4'5% de raspadors, un 4'2% de denticulats, un 6'7% de burins i raspadors-burins i un 40% de laminetes escalenes i triangles escalens de forma allargada i retoc abrupte en els dos costats curts. Benets sovint fabricats amb la tècnica del microburí, sent això últim el que ens ofereix un paral·lisme clar amb el proper jaciment de Coma d'Infern, com ens fa veure Narcís Soler⁴.

Entrant en el Neolític, Lluís Esteva i Cruañas ha recollit tots els testimonis de què es tenia coneixement sobre estacions de sepulcres de fossa i destrals neolítiques localitzades pels voltants de Sant Feliu de Guíxols⁵. Així sabem que a l'estació de sepulcres de fossa de Pinell hi hagué tres grups de troballes. El contingut del primer es desconeix amb exactitud. Segons Pere Sampere, donà una destral molt fina de pedra negra amb probables dimensions de 123 × 58 × 22 mm. El segon grup, també desaparegut, és el que donà el sepulcre trobat el 1928 pel Sr. Sampere. Dins d'ell, hi havia una punta de fletxa de sílex amb peduncle i aletes, nou peces de collar discoidals i quatre amb forma de barril, totes de color verdós, un recipient troncocònic de terrissa negra i un crani. El tercer grup de troballes aparegué el 1929 amb un nou sepulcre també desaparegut sense aportar informacions concretes, però que sembla que contenia tres destrals, dos nuclis de sílex, botons prismàtics amb perforació en V, una peça rodona amb un forat enmig i un vas fet a mà de terrissa negra amb una nansa a prop de la base.

L'estació de Sant Telm també donà materials després perduts. Segons que sembla, diverses puntes de fletxa i ganivets de sílex. Notícies semblants es tenen del també malmès sepulcre de fossa de Sant Pol. De les diverses restes pròpies dels sepulcres de fossa que s'havien anat trobant, sense conèixer el seu valor, a l'estació de Vilartagues, tant sols es pogué conservar un ganivet de sílex partit, de dimensions 8 × 1'5cm × 3 mm. En canvi, a l'estació de Vinya Xatart, es pogueren recuperar diverses destrals petites polimentades, rascadores, raspadors, burins, esclats, perforadors, etc., si bé Josep Tarrús i Galter classifica aquest jaciment com un dels típics de la zona pertanyents al Neolític Final-Calcolític⁶. També sembla que es trobà una d'aquestes sepultures, destruïda abans de poder ser estudiada, en fer obres al

subsòl d'una casa del nucli urbà de Sant Feliu de Guíxols, el 1957. La cronologia proposada per Josep Tarrús per a aquest grup d'enterraments és la de la fase clàssica o recent dels sepulcres de fossa, dins la primera meitat del III mil·lenni a.C.

Entrant en el tema de les destrals, una fulla de sílex de secció trapezoidal i corvada, de dimensions $33 \times 18 \times 5$ mm, que, segons F. Riuró, pot ser un burí trencat, així com una destral polimentada de petites dimensions, foren trobades entre Sant Benet del Bosc i la Creu d'en Barraquer. Hi ha diverses notícies de destrals trobades a Plana Basarda (aquestes, però, no poden ser del poblat ibèric). Una destral polimentada molt erosionada, de dimensions $42 \times 37 \times 10$ mm, fou trobada a prop de Sant Baldiri; una altra també polimentada i amb les vores arrodonides, de mineral de color verd clar i de mides de $65 \times 39 \times 15$ mm, es trobà a Solius; i, finalment, dues destrals de basalt de secció oval i vores arrodonides ($100 \times 43 \times 28$ mm i $62 \times 48 \times 35$ mm de dimensions, respectivament, la segona fracturada) es localitzaren a la Vall d'Aro.

Per tal de completar la informació sobre aquestes tipologies, cal recordar també que, el 1969, fou trobat un altre sepulcre de fossa a Tossa, el qual fou estudiat pel Sr. Estrada i dipositat al Museu de Tossa, la cronologia del qual caldria fixar amb exactitud. La destral d'Es Codolar, així com altres troballes descobertes a prop de la població, tant poden pertànyer a aquesta etapa com al Calcolític o bé a èpoques més recents.

Josep Tarrús diferencia, a La Selva, dues fases dins del Neolític Final-Calcolític. Una primera, corresponent a un Neolític Final pròpiament dit, aniria del 2.500 al 2.200 a.C. i, la segona, identificable ja amb el Neolític Final-Calcolític, del 2.200 al 1.800 a.C., dividida aquesta en dos grups, l'un de clara continuïtat respecte a l'etapa anterior, de la qual es pot diferenciar només quan s'adopten trets campaniformes, i l'altre, purament calcolític⁷. És una època representada, aquí, per una considerable quantitat de jaciments. Com ja s'ha vist abans, un 10% del total de la indústria tallada del jaciment de Can Crispins correspon a l'etapa calcolítica i afecta els percentatges d'abruptes i de foliacis. Aquests materials, juntament amb alguns molins de mà barquiformes, demostren que aquesta segona fase d'ocupació del jaciment correspon a un poblat a l'aire lliure de caràcter agrícola. En canvi, no tenim tan clar a què corresponen la part dels descobriments fets a Cal Coix que pertany també al Calcolític.

Els jaciments de Quatre Camins i de Tranquinell, molt propers geogràficament, coincideixen bastant en els percentatges. El primer ha donat, per ara, un 73% de peces amb retoc simple i elevat, un 18% de peces amb retoc abrupte i un 9% de burins i el segon ha ofert, de moment, un 71'4% de peces amb retoc simple, un 11'4% de peces amb retoc abrupte, un 2'6% de peces amb retoc pla, un 8'5% de burins i un altre 8'5% d'escatats⁸.

Segons Josep Tarrús, tant el de Can Crispins, on es dona una clara adopció d'elements campaniformes, com és la punta amb aletes quadrades i peduncle, per part del grup local, com els altres tres jaciments esmentats es poden datar dins del període segon del Neolític Final-Calcolític, i se'ls pot identificar amb el grup de continuïtat respecte a la primera fase.

El corrent cultural megalític i les seves diverses manifestacions (que, en aquesta zona, consisteixen en sepulcres paradolmènics, coves funeràries i dos menhirs com a mínim) han estat prou estudiades a la Serra per Lluís Esteva. Així, ha excavat el sepulcre de la Barraca des Lloparrot, possible dolmen, a prop de Cadiretes; la improbable cista megalítica de la Mare de Déu de Gràcia⁹, a Tossa; el sepulcre paradolmènic de Pedra Sobre Altra, també al terme tossenc; el sepulcre paradolmènic i la cova funerària d'origen natural del Mas Asols, la cova de la Costa d'en Cirera i la cova artificial del Mas Rissech, les tres primeres en terme de Sant Feliu i la darrera al de Llagostera; ha estudiat les coves artificials de la Tuna i del Moros, a Solius, i la Cova dels lladres, a Sant Baldiri, així com ha localitzat un probable menhir caigut a prop de Can Llaurador¹⁰ i ha estudiat el famós menhir del Terme Gros o de la Creu d'en Barraquer, tots aquests jaciments a cavall dels termes de Sant Feliu i Santa Cristina d'Aro, tot fent notar la possibilitat que, a una banda del Ridaura, hagi pogut existir una cultura que practiqués els enterraments en sepulcres megalítics del tipus dolmen i, a l'altra banda, una altra que ho fes en coves i sepulcres paradolmènics. D'altra banda, per a Narcís Soler, els habitants dels poblats a l'aire lliure calcolítics podien haver estat molt bé els constructors de les coves artificials del terme de Llagostera, com la ja citada del Mas Rissech, de la qual ja parlarem. Per a Josep Tarrús, aquests jaciments es poden situar més aviat a la segona fase del Neolític Final-Calcolític i pertanyen, alguns, al grup local que adopta trets campaniformes, com veiem en els fragments de vas trobats al sepulcre paradolmènic del Mas Asols. En tot cas, desconeixem bastant les característiques d'aquesta població calcolítica, així com els seus lligams amb els poblaments immediatament anteriors, com la gent dels sepulcres de fossa i altres, però sembla que era bastant conservadora, la qual cosa continuarà almenys fins al segle VII a.C., quan els primeres navegants dels pobles colonitzadors visitaren les nostres costes i adquiriren una impressió que després serà recollida per Aviè i assignada als indigetes, amb un caliu gairebé epipaleolític, quan diu: «... Després venen els aspres indigetes, gent dura, gent ferotge en la cacera, que viu en amagatalls».

El sepulcre paradolmènic de Pedra Sobre Altra, que fou excavat amb la col·laboració de Josep Tarrús i d'Esteve Fa i Tolsanes, consta d'una cova petita a la qual s'afegí un corredor. L'obertura d'entrada és mig natural mig artificial i amida de 60 a 80 cm. El conjunt té una mida de llargada inferior de 6'60 m. Té 2'20 m d'amplada màxima a la cambra i 1'20 m al passadís. Les lloses tenen una altura màxima d'1'60 m i un gruix màxim de 0'60 m. L'eix transversal del túmul fa 8 m i, el longitudinal, 6 m (amidats des de l'entrada a la cambra). L'altura del túmul és d'1'60 m. Aquest jaciment ha proporcionat la troballa de fragments d'un vas carenat que medeix 10'4 cm de diàmetre a la boca i 6'4 cm d'altura i d'una fulla de sílex de secció trapezoidal i sense retoc, probablement fracturada per ambdós extrems¹¹.

Al sepulcre paradolmènic del Mas Asols, veiem com la part inferior i l'entrada són recolzades per una construcció de tècnica dolmènica i la resta es basa en l'aprofitament d'un conjunt de roques naturals. Amida 2'80 m de Nord a Sud i 4'20 m d'Est a Oest. A la part central (la cambra), hi havia els

inhumats amb llurs aixovars, situats sobre dues pedres per tal d'evitar el seu rellescament. S'han trobat diverses restes ceràmiques i sis peces dentàries humanes corresponents a dos homes, una dona i dos nens, sent el de major edat un dels homes, de 25 a 30 anys, el qual era molt robust. A sis metres d'aquest sepulcre i en el mateix conjunt granític, hi ha la cova natural del Mas Asols. Aquesta medeix 2'60 m de Nord a Sud i aproximadament el mateix d'Est a Oest. S'han trobat, en ella, restes de ceràmiques, un esclat laminar de sílex i restes óssies humanes, moltes d'elles cremades¹².

El jaciment de la Cova de la Costa d'en Cirera medeix 3 m de llarg per 0'75 m d'ample i 0'90 m d'alt i la resta consisteix en roca natural. L'entrada té 1'30 m d'ample per 2 m d'alt. S'hi han trobat tres puntes de fletxa de sílex, un fragment de ganivet de sílex de secció trapezoidal amb retocs abruptes a un costat i menys pronunciats a l'altre, altres estris indeterminables, restes óssies humanes cremades i fragments molt erosionats de ceràmiques diverses¹³.

La cova artificial del Mas Rissech és de planta en forma ovalada. Amida 2'15 m de llarg, 1'58 m d'ample i 1'50 m d'alt. L'entrada és de forma circular. S'hi han localitzat catorze fragments de ceràmica molt erosionats¹⁴.

A Solius trobem les coves artificials de la Tuna i dels Moros. La cova de la Tuna, de la qual ja donà notícia Pella i Forgas, té forma de sitja estirada. Amida 3'20 m de llarg des de la part exterior de l'obertura d'entrada, 2'30 m d'ample i 1'90 m d'alt. L'entrada té forma circular, com també passa en la Cova del Mas Rissech, com ja hem vist, i devia ser tancada amb una llosa també de forma circular. La seva situació és en un lloc elevat i hi ha un gran camp de visió des d'ella. La Cova dels Moros, situada també en un lloc privilegiat, medeix 1'50 m des de l'entrada fins a la paret del fons, 2'70 m d'ample i 1'16 m d'alt. L'entrada és de forma irregular¹⁵.

La Cova dels Lladres, que amida 7 m de llarg, 5 m d'ample i té una altura de 0'60 a 1'80 m segons la part, fou excavada fa temps pel sr. Klæbisch, qui hi trobà un ganivet incomplet de color amarronat fosc, de mides 15 × 3 cm × 7 mm amb secció trapezoidal i forts retocs marginals, així com una làmina d'os, incompleta també, de 2'5 mm de gruix, que devia tenir foradets voltant tot el marge i estava decorada amb motius circulars, ratlletes i una figureta d'un home que media 4 mm d'altura¹⁶.

El menhir del Terme Gros o de la Creu d'en Barraquer amida 60 cm d'ample, 45 cm de gruix i 1'80 m d'alt. La roca és de pedra granítica. La seva secció és rectangular i, mirant per la cara S-SE, de forma antropoide, amb una escotadura mig natural mig artificial. Té gravats motius lineals¹⁷.

El ritu funerari megalític es veurà substituït pels nous corrents incineradors portats pels Pobles dels Camps d'Urnes, al Bronze Final. En aquest sentit, el jaciment de la Costa de l'Alou, a Solius, consisteix en una estació a l'aire lliure, sobre un turó, on el 1977 en una prospecció per la zona Néstor Sanchiz trobà diversos fragments d'una urna, les parets de la qual estan decorades amb cordons aplicats i impressos, des de la boca fins a la base i que correspon a aquest període de transició entre l'Edat del Bronze i l'Edat del Ferro¹⁸.

Malgrat les diverses troballes inconcretes pròpies de l'Edat del Ferro localitzades per tota la zona, hem de passar d'aquest exemple representatiu de la cultura dels camps d'urnes al Període Ibèric Ple, sense poder concretar del tot les etapes intermèdies i endinsant-lo més en la Protohistòria. L'etapa ibèrica que ara tractarem es veu representada per una considerable densitat de poblament, amb la característica comuna de la fortificació dels assentaments. Es coneix un poblat al Turó de Blanes, així com s'han trobat ceràmiques d'aquest temps sobre el jaciment ja citat de Cal Coix, al terme de Maçanet de la Selva, terme on hi ha el poblat de Puig Marí. De tota manera, són els poblats de Mont Barbat (entre els termes de Maçanet i Lloret) i Puig Castellet (Lloret) els més estudiats de la Serra.

Al poblat de Mont Barbat o Montbarbat, han estat efectuades diverses campanyes des del 1978, efectuades per la Dra. Maria del Vilar Vilà i Bota. Encara que dos fragments de ceràmica àtica porten la seva cronologia al segle IV a.C., la troballa de ceràmica amb vernís negre occidental, una àmfora púnica, ceràmica gris, imitacions indígenes de vasos d'importació, ceràmica comú a torn, ibèrica pintada i amb pintura blanca, una àmfora ibèrica i ceràmica a mà centren el seu moment de màxima activitat al segle III a.C. És en aquest temps quan s'efectuà la planificació urbanística, sent abandonat sense violència aparent a la fi d'aquest segle o bé al començament del segle II a.C., temps de l'inici de l'assentament romà en aquestes terres. Una muralla delimita el poblat, encerclant una superfície de 5.673 m². Els eixos interiors medeixen 100 m d'Est a Oest i, per la part més ampla, 55 m de Nord a Sud¹⁹. En època de l'Alt Imperi i potser a l'Edat Mitjana, fou tornat a ocupar algun dels sectors del poblat, ja que s'han trobat fragments de sigil·lata i ceràmica vidriada a l'estrat superficial²⁰.

El jaciment de Puig Castellet fou descobert per Emili Martínez i Passapera qui també localitzà altres jaciments arqueològics al llarg del terme de Lloret, com el de Les Alegries, Coll de Llop, etc. Començat a excavar el 1968 per la Dra. Carolina Nonell, s'hi varen practicar diverses campanyes des del 1975, primer sota la direcció d'Aurora Martín i Ortega i d'Enriqueta Pons i Brun i després sota la direcció de la segona, campanyes avui dia aturades. Aquest poblat fortificat es desenvolupà adaptant-se al relleu amb una planificació racional. Consta de tres murs principals distribuïts perpendicularment, limitant un espai pentagonal de 25 m per 31 m. Al costat oriental, al SE, veiem com el mateix puig del qual surten els murs, tanca el conjunt, no fent-se necessari allà cap més llenç de muralla. L'entrada, al nord, consta d'un passadís principal. Aquest és estret i està limitat per dues parets que són part de la muralla; porta cap a una torre defensiva i, després d'un revolt tancat cap a l'esquerra, s'entra a la zona interna del recinte enmurallat, a on trobem les cases, les quals estan adossades als murs frontal i dret, orientades cap al SE i SO i disposades al voltant d'una mena de pati central. Les dites cases tenien diferents dimensions i distribució interna (d'una sola peça, de dos compartiments, com els megharon, i de més de dues estances), però totes disposaven, en llur distribució original, d'una llar central. Bona part de la ceràmica trobada és feta a mà i, possiblement, és pròpia del poblat, ja que s'hi ha localitzat un forn. És molt arcaica

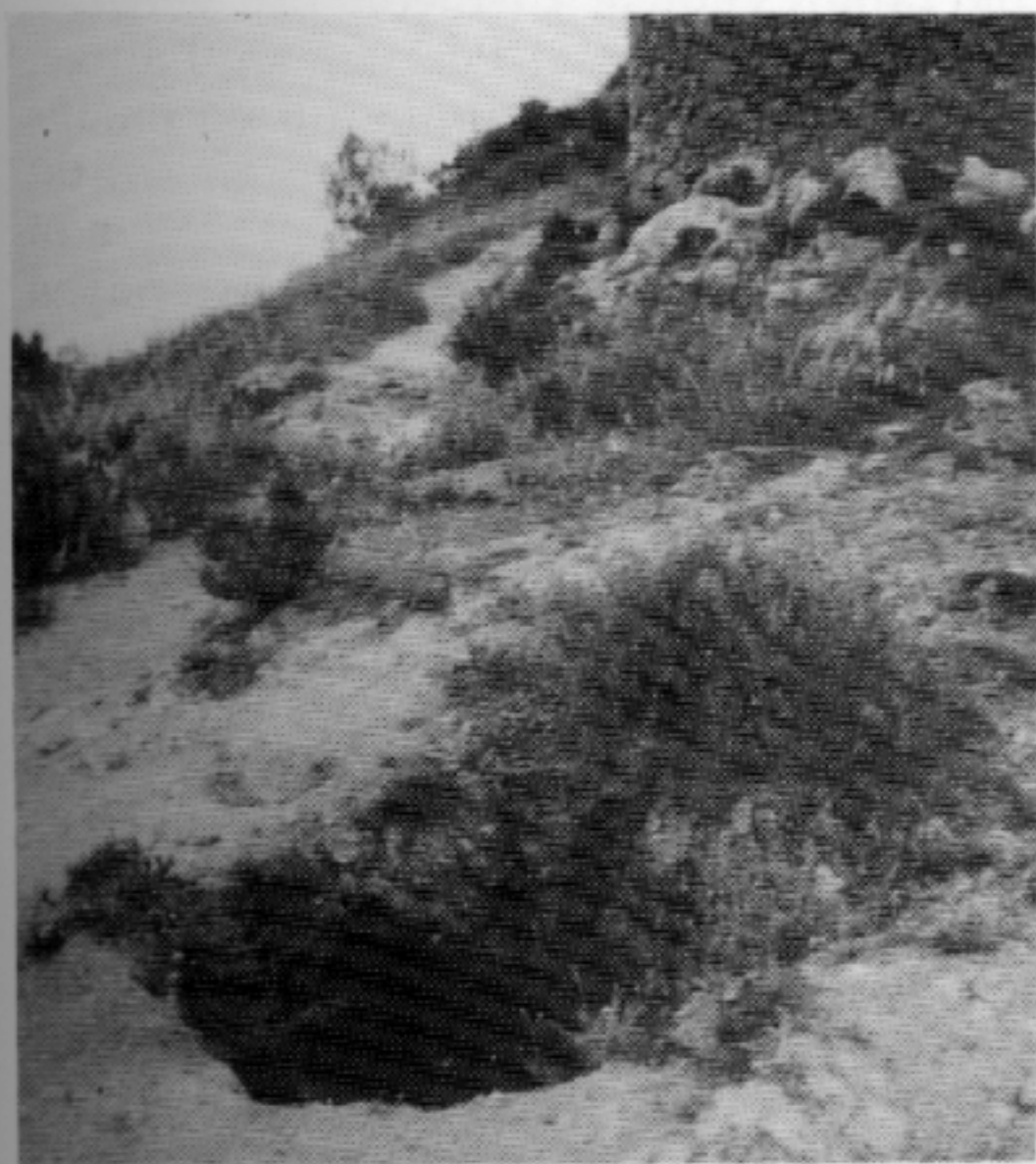
i pot ser que hagués estat exportada. Hi ha ceràmica indígena feta a torn, àmfores de boca plana, ceràmica amb vernís negre, ceràmica emporitana, vasos ibèrics, àmfores púniques i greco-itàliques i altres productes d'importació, materials que ens ofereixen una datació per al poblat entre el 250-210 a.C.²¹. Els materials lítics eren obtinguts de la mateixa zona on fou aixecat el poblat²².

Al Turó Rodó, també a Lloret, s'han anat trobant fragments de ceràmica oxidada comuna, de vernís negre, de parets fines, de dòlia i d'àmfora, així com pesos de teler, fusaioles i fragments de *tegulae* i *imbrices*, al mateix temps que, al cim del puig, s'aprecien les restes d'una mena de torre rectangular i, pels vessants, una sèrie de parets concèntriques separades per un espai de 9 m les unes de les altres i el que sembla un mur protector. La cronologia, segons els materials, sembla allargar-se, com a mínim, fins al primer moment de l'assentament romà a la comarca, al segle II a.C.²³.

Pels diversos materials trobats, sembla que hi hagué un poblament, que és molt probable que fos d'aquesta època, sota el poblat de repoblació alto-medieval de Sant Esteve de Caulers, romanitzat i després aprofitat per a proporcionar material de construcció per al vilatge medieval²⁴. A prop d'ell, hi havia un indret anomenat Mercat des Grecs, sembla que per les troballes localitzades en ell i, en alguna de les estructures de la zona d'Es Casalots, es trobà una moneda romana, del que es dedueix que possiblement hi hagué alguna mena de poblament ibero-romà. En el camp de la toponímia, hi ha molts topònims suggeridors per la zona (Puig de Cabanyes, etc.); llur

origen s'hauria d'esbrinar per tal de veure si ens poden oferir alguna mena d'informació arqueològica o si responen a factors externs, com ara cognoms, etc.

A Sant Llorenç (Llagostera), hi ha un altre poblat ibèric, les sitges del qual, juntament amb les del poblat de Maiena, foren estudiades per Narcís Soler. Al Cap de Tossa, hi hagué un poblat després romanitzat i emmurallat, del qual resten les sitges. Un altre poblat ibero-romà, proper geogràficament a aquest, és el de Pola, que tenia un mur protector a la zona que donava a l'interior i que s'estengué cronològicament al menys fins al període baix-republicà, ja que s'hi han trobat monedes de l'època,

Una de les sitges del poblat ibèric del Cap de Tossa excavades el 1973 pel senyor Narcís Fonalledas. 1983.

ceràmica campaniana i àmfora itàlica. El nom de Turissa, aparegut en un dels mosaics descoberts pel Dr. Ignasi Melé i Farré a la villa urbana d'Es Ametllers (Tossa), sembla tenir un origen antic, però de moment els materials trobats a dita villa urbana i també a la rústica, així com les ceràmiques localitzades pels voltants de la Torre d'en Magí als anys cinquanta donen el segle I a.C. com la seva data més antiga, i és, com la propera villa de Can Toni Pau i tantes d'altres de la zona i de tota la costa, un dels enclavaments romans nascuts en el moment de màxim esplendor de l'aprofitament de la vinya i l'olivera.

Finalment, al terme de Sant Feliu de Guíxols, es coneixen des de fa temps els poblats de Plana Basarda i Es Fortim, així com també és ibèric l'origen més antic del jaciment romà del Pla de Palol. Respecte al jaciment de Plana Basarda, cal dir que hi han estat localitzats diversos murs i sitges, i s'hi han recollit fragments d'àmfora greco-itàlica, ceràmica reduïda emporitana, vernís negre (de forma Lamboglia 23), àmfora púnica, etc., que permeten una datació que no assoleix el segle II a.C.; malgrat això, alguns autors assenyalen que s'hi ha trobat ceràmica TS Africana, cosa que definiria una dilatada ocupació. Del malmés poblat d'Es Fortim, donades les troballes conservades, un bol de TS Aretina decorat i un altre de TS Sudgàlica, se sap que durà fins a la primera meitat del segle I d.C.²⁵

Com es pot veure, la majoria dels assentaments romans coincideixen amb alguna mena de poblament anterior, fornint una continuïtat d'hàbitat. En aquest sentit cal dir que el procés de romanització de la zona es bastí sobre una profunda ruralització. Entre finals del segle II o principis del I a.C. i el primer de la nostra era, es donà la primera colonització agrícola romana, com a tota la costa catalana, i s'estengué el cultiu de la vinya, cosa que generà la dinàmica del comerç del famós vi de la Tarraconense, generalment envasat en les típiques àmfores vinàries Dressel-Pascual 1 i d'altres, que fan de fòssils directors en aquest sentit, així com també un no menys important conreu de l'olivera. Al segle IV, es torna a veure ressorgir aquest poblament en *villae* coincidint amb el procés d'abandonament del món urbà i de sortida al camp que es donà en tot l'àmbit llatí, donada l'especial conjuntura político-social del moment. Aquests petits establiments humans, d'altra banda, semblen continuar la seva activitat fins a l'arribada dels islàmics, quan es produeix el sorgiment de diversos nuclis poblacionals recòndits, al cor de la muntanya, cosa que s'incrementarà a l'època de les repoblacions i els primers temps de l'Alta Edat Mitjana.

L'organització territorial d'aquest espai, no se sap amb seguretat com estigué estructurada i, de fet, tampoc es coneix l'abast de la probable demarcació municipal que degué envoltar a la ciutat de Blanda, principal nucli de població de la zona en aquests temps, la major part de les estructures urbanes del qual s'han perdut; malgrat tot, s'ha pogut estudiar el sector d'Els Padrets. Dues campanyes d'excavació hi foren dirigides per la Dra. A. Muñoz pel març i setembre del 1972 i, dues més, per la Dra. Maria del Vilar Vilà, pel juliol del 1976 i pel juny del 1977. Situat a prop de Sa Palomera, era un conjunt de cases pertanyents a una població humil que formava part del nucli urbà, com ja s'ha dit, i que, donada la ceràmica trobada (amb vernís negre, *sigillata*, parets fines, pintada ibèrica, gris, comuna, una àmfora, vasos de cuina, grans *dolia*, peces de teler i fragments de llànties i de vidre), es pot datar entre els segles I a.C. i I d.C. Les parets de les

habitacions, que amiden de 35 a 40 cm d'amplada, foren construïdes amb petits rocs granítics i *tegulae*, recobrint la part interna amb estucs. S'ha localitzat un carrer de 4 m d'ample, en direcció SN, tallat en la roca granítica i que segueix el pendent del terreny, així com un altre carrer perpendicular a aquest, en direcció EO²⁶.

Ben a prop de l'enclavament de l'antiga Blanda, a les envistes de santuari de Santa Cristina, s'han anat trobant, des del segle passat, indicis de la presència d'alguna villa, així com Valeri Serra i Boldú situà en aquest paratge la ubicació d'un lloc de culte pagà que havia descobert en un pergami de l'arxiu de la Casa de Medinaceli. Més a prop de Lloret, a l'indret turístic conegut com *La Venta de Goya*, es localitzaren ja uns primers vestigis el 1974 i, tres anys més tard, es trobà una sitja que contenia ceràmica a mà, oxidada comuna i campaniana B i que fou reomplerta i deixada d'emprar a finals del segle II o primera meitat del I a.C. Aquesta sitja, destruïda poc després del seu descobriment, en aplanar el terreny, podria haver format part d'un conjunt arqueològic més extens. A Fenals, d'altra banda, s'ha practicat l'excavació parcial d'una factoria, jaciment datable entre el segle I a.C. i el primer de la nostra era, que fou un centre de producció d'àmfores, a l'ensem que lloc de sortida del producte de l'explo-tació de la vinya proporcionat per una villa propera amb la qual degué estar relacionat²⁷.

Continuant amb Lloret, cal recordar que l'erudit Joaquim Botet i Sisó parlà d'un gran bronze que hi fou trobat, dedicat a Màrcia Otacília Severa (244 a 249 d.C.), no localitzat posteriorment. A prop del jaciment del Turó Rodó, a Montgoda, J. Mercader i A. Martínez localitzaren el 1972 vestigis d'alguna villa i, al Coll de Llop, el Sr. Emili Martínez recollí restes de ceràmiques TS Sudgàl·lica, decorada i llisa i TS Hispànica decorada, així com de comuna oxidada i d'àmfora alto-imperial. D'altra banda, es coneix des del segle passat el mausoleu de la coneguda com Torre des Moros, als Avellaners de Can Sala, de planta quadrada com la dita dels Escipions, a Tarragona, datable en la segona meitat del segle II d.C. i que podria formar part d'un conjunt funerari de tombes d'incineració situades a banda i banda d'un camí que coincidiria amb l'actual carretera d'accés a la urbanització Roca Grossa, de les quals s'han trobat vestigis. Esbotzada el 1967, fou reconstruïda a continuació. També cal dir que, a Canyelles, durant les obres d'urbanització de la finca Juncadellas, el 1945, foren descoberts indicis d'una altra probable villa, com ara àmfores quasi senceres, *dolia*, i ceràmiques, material que posteriorment fou destruït.

Al terme de Tossa, també es dona una gran densitat de vil·les romanes. Són prou conegudes la rústica i la urbana d'Es Ametllers, conjunt datable entre el segle I a.C. i l'Alta Edat Mitjana, del qual parlarem tot seguit, descobert i començat a excavar per Ignasi Melé, el 1914, qui també excavà una casa agrícola a les proximitats de l'inici de la carretera a Sant Feliu de Guíxols, coneguda com a villa del Mas Font i que consistia en unes estructures amb restes de paviment d'*opus signium*, on foren trobades restes de *tegulae*, àmfora, ceràmica comuna i campaniana B, així com una campaneta, que donaren una cronologia baix-republicana, coetània a la resta de jaciments de la zona que eixiren en aquesta època, així com també localitzà

vestigis de l'existència d'una gran vil·la i d'altres de menors entre Es Cards i Portopí. Als camps de Can Toni Pau o Mas Carbotí, entre un rodal de suros, s'ha excavat una vil·la del segle I d.C. A Llorell s'estudià una estació submarina, així com es coneixen un forn a l'Avedosa, degradat en part pel treball agrícola, de planta rectangular amb l'engraellat aguantat per una sèrie de cinc arcs paral·lels perpendiculars a ell que, partint d'uns basaments rectangulars, surten de les parets laterals del laboratori, el qual té l'accés per un arc de mig punt; els vestigis d'una vil·la a Can Sans; els magatzems del port de la Badia, descoberts en ampliar-se les instal·lacions de l'Hotel Windsor, on es trobaren fragments de *tegulae*, àmfora TS Africana A i restes de parets; i, finalment, una calçada coneguda com Ses Pedres Romanes, a prop de la Creu de Fusta, que deu ser la continuació del tram que passa a prop del poblat ibero-romà de la Plana Basarda, del camí Romà de la Costa d'en Cirera (aquest topònim del terme de Sant Feliu de Guíxols, com d'altres de la zona, com Es Porxo Romà al Cap de Tossa, a la Vila Vella, són prou aclaridors) i de la calçada de la Vall d'Aro.

El 1933, el Museu Arqueològic de Barcelona encarregà la consolidació dels mosaics descoberts pel doctor Melé a la vil·la urbana d'Es Ametllers al professor Alberto del Castillo. En dues campanyes efectuades als estius dels anys 1934 i 1935, el dit professor medí el perímetre de la vil·la urbana (un rectangle de 60 × 30 m) i descobrí un hipocaust, una piscina, la cuina, etc.

Amb les troballes descobertes pogué fixar cronològicament tres etapes per a aquesta vil·la urbana: una primera, entre els segles I i II d.C.; una altra, entorn al segle IV d.C.; i una darrera, entre els segles VI i VIII que correspondria a l'etapa hispano-visigòtica.

La troballa de ceràmica campaniana B i emporitana G, de *terra sigillata* aretina i d'altres tipus de *sigillata*, un as emporità i, a més, un seguit d'encunyacions amb continuïtat cronològica ens donen una datació per a la vil·la rústica d'Es Ametllers d'activitat continuada entre el segon quart del segle I a.C. fins el IV de la nostra era, amb intrusions medievals posteriors, degudes a l'existència d'una necròpoli a l'Alta Edat Mitjana. Les darreres prospeccions, d'altra banda, demostren que la producció d'oli fou intensa²⁸.

Villa rústica d'Es Ametllers
(Tossa). 1982.

A Sant Feliu de Guíxols s'han trobat indicis d'una edificació alto-imperial sota la Torre del Corn, al Monestir, ben a prop d'on també s'ha sondejat la possible presència d'un baptisteri paleocristià, com ja comentarem, així com, al Carrer del Prior, es trobaren monedes de bronze romanes, ceràmica TS Africana D, alguna de les quals estampada, i lluent, i, davant de Can Pitxo, es recolliren fragments de *tegulae*, ceràmica comuna, molins de mà i fusaioles.

Es té constància arqueològica de, com a mínim, dos vaixells romans enfonsats a la zona. L'un, localitzat per Lluís Josep Villa a la llosa de Punta Prima, a 18 m de profunditat, donà dues àmfores del segle II, dos ceps (l'un amb nervi central de fusta i allotjament amb angles rodons i l'altre amb nervi central de fusta i allotjaments amb angles rectes) i un fragment de *terra sigillata* hispànica corresponent a un vas Dragendorff 37 (s. I i II) amb la part superior amb metopes plenes de peixos separats per línies arrissades. El 1960 s'havien vist més àmfores i pescadors furtius s'emportaren, en la mateixa data, dos ceps més.

L'altre jaciment, dit Margarida, fou localitzat a Port Salvi; donà tres àmfores Dressel I-A, segons Lamboglia, o bé, segons Benoit, republicanes III-A (s. II a.C.). D'altra banda, a la Punta de Garbí, s'hi trobaren quatre àmfores, a 123 m de profunditat (una de greco-itàlica; una altra de possible oliària dels segles II-I a.C., de procedència itàlica; una d'ovoide i una de greco-púnica o ibèrica), així com també un cep de plom i dues peces arquitectòniques no classificables. A Montilvi, a prop de Canyet, Lluís Josep Villa trobà un cep i una abraçadora. Al sud de Canyet, foren recuperades dues àmfores, una d'ovoide i l'altra Dressel 2 ó 3 augustea²⁹.

Entre els segles Vè i VIIIè el poblament de la zona visqué diverses transformacions i canvis. No tenim gaires notícies concretes sobre les etapes de les invasions, de l'establiment de l'estat visigòtic ni de la dominació islàmica, però l'arqueologia ens ofereix algunes dades orientatives.

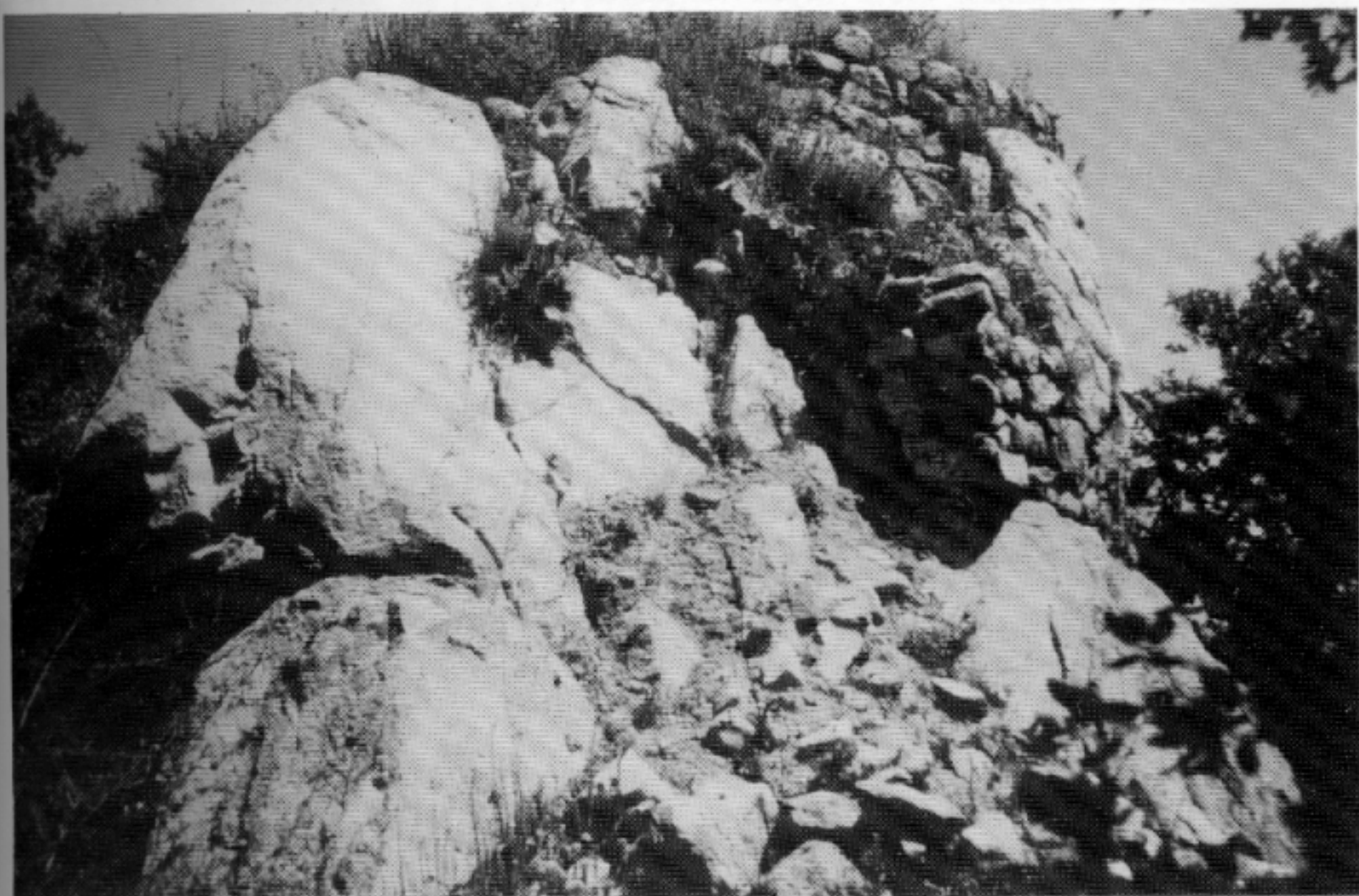
En l'actual nucli urbà de Sant Feliu de Guíxols, als vessants del promontori de Sant Elm, antic Puig Castellar, es troba el Monestir, on ja hem vist que, sota la Torre del Corn, hi ha restes d'alguna construcció romana. A més d'això, sota la Torre del Fum, s'han sondejat l'estructura d'una edificació de planta exterior quadrada i forma octogonal en la interior, la qual aniria coberta per una cúpula feta de rajol, amb una fornícula a cadascun dels seus angles. Per Pere de Palol i Lluís Esteva, es tractaria d'un baptisteri paleocristià. Recordem, de passada, que, a l'ermita de Sant Quirze, a Lloret, s'han fet prospeccions, primer al segle passat i el 1968 per Carolina Nonell, en unes estructures que semblen respondre a un temple cristià baix-imperial amb la seva necròpoli al voltant.

Al segle VIIIè s'abandonen molts dels establiments poblacionals fins llavors estables i en neixen d'altres d'encimbellats dalt dels turons. Per exemple, desapareix el poblament hispano-visigot a Turissa i, en canvi, entre el Turó de Caulers i el d'Es Casalots, la toponímia i els descobriments arqueològics semblen indicar-nos un antic poblament que és precisament en aquesta època quan és més intens. A l'església Vella de Can Llop o Sant Esteve de Caulers, sota la direcció del Dr. Manuel Riu, han estat excavats

una església i poblat altomedievals del segle que ens ocupa, amb origen romà, que perdurà fins al XV. Aquest típic vilatge de l'època de la repoblació, que acollí un reduït nombre de famílies i era prou humil de recursos, té una disposició longitudinal, de Nord a Sud, amb una llargada d'uns 12 m, a l'extrem nord de la qual es troba situat el temple, de nau rectangular i àbsis quadrat cobert amb volta de canó el segle X, al voltant del qual s'extén la necròpoli. A l'est, hi havia l'únic accés al recinte. Les cases tenien una superfície hàbil molt petita, de planta quadrada o rectangular. Un mur protector, de 80 cm de gruix, que voltava el poblat era alhora, la paret del darrera de les cases i un carrer, d'uns 3 m d'amplada, sortia de la porta del temple perpendicular a aquest i passava pel mig de la població, amb cinc cases arreglades a cada costat, donant, a l'altre extrem, a una torre protectora de planta quadrada³⁰.

Santa Susanna de Caulers sembla tenir el seu origen més antic al segle XII. Uns metres avall de la Casa de Caulers, que és al costat de Santa Susanna, hi ha les restes conegudes com Els Casalots, d'origen més antic. D'altra banda, el Turó de Caulers era conegut, al segle XVIII, com Serra de les Ruïnes, com consta als documents, i es creu que el topònim de Puig de la Ruïra pot tenir el seu antecedent en el Puig de la 'Ruhina' dels mateixos documents, si bé pot venir també de Rovira³¹. En aquests paratges, com ja s'ha dit, hi havia també un indret anomenat Mercat des Grecs, on es trobaren vestigis numismàtics i, a quatre kilòmetres en línia recta de Santa Susanna, hi ha el turó d'Es Casalots, on hi ha les restes del Mas Aymerich i on també s'han localitzat estructures i fet troballes. Un altre poblat similar hi degué haver a Vilademont, on es coneixen els fonaments de la capella de Sant Pere (l'advocació de Sant Pere és una de les típiques en l'etapa de repoblació), zona on fou trobat un interessant bol decorat amb relleus imitant la forma d'ocells, després perdut.

Les grans construccions de caràcter militar i religiós de la zona que ens ocupa, com el recinte emmurallat del Castell de Tossa, el Castell de Sant Joan de Lloret, el Monestir de Sant Feliu, etc. són prou conegudes i estudiades, però també n'existeixen d'altres de més modestes dignes de consideració, com és ara el cas de les torres de guaita, conegudes com «des moros». Un nucli important es troba a Tossa i Lloret. Així, hi ha les de Montagut, (amb una base de roca natural i a l'angle d'un petit recinte quadrat del qual només en resten els fonaments), Pola, Gora Gitano (si no és un altre tipus de construcció), Turó d'en Magí (d'origen més antic, potser), Portopí (ara innaccessible, en haver privatitzat el camí una urbanització de luxe) i una que es digué que havia existit entre Lloret i Blanes, emportada per una onada i que potser era la que formava part del Castell de Sant Joan. El topònim de Talaia, proper a Caulers, pot referir-se a alguna torre que hagués existit a prop de Can Mundet i, potser a una d'origen romà de la qual s'han localitzat vestigis al jaciment de Sant Esteve. També és romana la ja citada torre sepulcral de Lloret, que es coneix igualment com «des moros». Cal destriar, però, aquelles torres que romanen i que no foren estratègiques, sinó construccions anexas a masos en temps d'inseguretat, com per exemple, la de Can Simonell o Can Prats, a Tossa. De construcció més completa són les masies fortifi-

Castell de Montagut (Llagostera). 1988.

caedes de la Serra de Sant Grau. També convé conèixer l'antiguitat i origen dels diferents tipus de barraques i forns, així com cal cercar l'origen més antic de les ermites i masies de la Serra (investigant, en el cas de les primeres, el pes de la presència templera i llur hegemonia territorial), per tal de completar el coneixement de la seva etapa medieval.

NOTES

1. Per tal de conèixer la Serra, és molt indicat el mapa «Costa Brava-I. Tossa», d'Editorial Alpina.
2. Soler i Masferrer, Narcís. El jaciment prehistòric de Can Crispins i l'Aurinyacià de Catalunya, a *Cypsela IV*, Girona, 1982, pàgs. 7-30.
3. Soler i Masferrer, Narcís. Cal Coix, a *El Paleolític a les comarques Gironines*. Girona, 1976, pàg. 92.
4. Soler i Masferrer, Narcís. Sant Benet, Sant Feliu de Guíxols, a *Les excavacions arqueològiques a Catalunya en els darrers anys*, Barcelona, 1982, pàgs. 29-30.
5. Esteva i Cruañas, Lluís. Prehistòria de la Comarca Guixolense, a *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses-XI*, Girona, 1956-1957, pàgs. 178-199.
6. Esteva i Cruañas, Lluís. Prehistòria de la Comarca Guixolense, a *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses-XII*, Girona, 1958, pàgs. 240-244.
7. Tarrús i Galter, Josep. Neolític i calcolític a la comarca de la Selva, a *Quaderns de la Selva*, Santa Coloma de Farners, 1988, pàg. 54.
8. Tarrús i Galter, Josep. Neolític i calcolítics a la comarca de la Selva... op. cit, pàgs. 55-65.
9. Soler i Masferrer, Narcís. El jaciments prehistòric de Can Crispins, a *Cypsela II*, Girona, 1978, pàg. 45.

9. Esteva i Cruañas, Lluís. *Sepulcros Megalíticos de las Gabarras-I*, Girona, 1964, pàgs. 21-22.
10. Esteva i Cruañas, Lluís. *Sepulcros Megalíticos de las Gabarras*. Noticias Complementarias, a *Cypsela II*, Girona, 1978, pàg. 84.
11. Esteva i Cruañas, Lluís, Tarrús i Galter, Josep i Fa i Tolsanes, Esteva. Sepulcro paradójico de «Pedra Sobre Altra» (Tossa de Mar, Girona), a *Cypsela-IV*, Girona, 1982, pàgs. 53-59.
12. Esteva i Cruañas, Lluís. *Sepulcros Megalíticos de las Gabarras*. Noticias complementarias... op. cit., pàgs. 76-81.
13. Esteva i Cruañas, Lluís. *Sepulcros Megalíticos de las Gabarras*. Noticias complementarias... op. cit., pàgs. 81-83.
14. Esteva i Cruañas, Lluís. *Sepulcros Megalíticos de las Gabarras*. Noticias complementarias... op. cit., 71-75.
15. Esteva i Cruañas, Lluís. Prehistoria de la Comarca Guixolense, a *Anales del Instituto de estudios Gerundenses-XII*, Girona, 1958, pàgs. 236-240.
16. Esteva i Cruañas, Lluís. Prehistoria de la Comarca Guixolense, a *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses-XII*, Girona, 1958, pàgs. 174-176.
17. Esteva i Cruañas, Lluís. Prehistoria de la Comarca Guixolense, a *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses-XII*, Girona, 1958, pàgs. 213-215.
18. Pons i Brun, Enriqueta. *L'Empordà, de l'Edat del Bronze a l'Edat del Ferro 1100-600 a.C.*, Girona, 1984, pàg. 29.
19. Vilà i Bota, Maria del Vilar. Montbarbat, Lloret de Mar-Maçanet de la Selva, a *Les excavacions arqueològiques a Catalunya en els darrers anys*, Barcelona, 1982, pàgs. 209-211.
20. Vilà i Bota, Marai del Vilar. *El poblament ibèric de Montbarbat (en els termes municipals de Lloret de Mar i Maçanet de la Selva)*. Publicacions del Museu Mpal de Lloret-1. Lloret de Mar, 1981.
21. Pons i Brun, Enriqueta. Puig Castellet, Lloret de Mar, a *Les excavacions arqueològiques a Catalunya en els darrers anys*, Barcelona, 1982, pàgs. 212-213.
- Llorens i Rams, Josep Maria i Pons i Brun, Enriqueta. El recinte fortificat de Puig Castellet (Lloret de Mar, La Selva). Excavacions. 1975-1986, a *Tribuna d'Arqueologia a Catalunya 1986-1987*, Barcelona, 1987, pàgs. 49-59.
22. Genís i Armadà, Maria Teresa. Els objectes lítics d'Ullastret i Puig Castellet, a *Cypsela V*, Girona, 1985, pàgs. 107-123.
23. Domènech i Moner, Joan. La petita història de l'Arqueologia a Lloret de Mar, a *El recinte fortificat ibèric de Puig Castellet*, Girona, 1981, pàgs. 19-20.
- Nolla i Brufau, J. M^a. i Casas i Genover, J. *Carta arqueològica de les comarques de Girona. El poblament d'època romana al NE de Catalunya*, Girona, 1984, pàg. 206.
24. Riu i Riu, Manuel. *Excavaciones en el poblado medieval de Caulers*. Excavaciones Arqueológicas en España, núm. 88, Madrid, 1975, pàg. 38.
25. Nolla i Brufau, J. M^a. i Casas i Genover, J. *Carta arqueològica de les comarques de Girona...* op. cit., pàg. 145.
26. Vilà i Bota, Maria del Vilar. Els Padrets, Blanes, a *Les excavacions arqueològiques a Catalunya en els darrers anys*, Barcelona, 1982, pàg. 340-341.
- Vilà i Bota, Maria del Vilar. *La vida romana de Blandae: Carta arqueològica de la comarca de la Selva*, Barcelona, 1983.
27. Descamps, Joan i Buxó, Ramon. El Jaciment Romà de Platja de Fenals, a *Tribuna d'Arqueologia 1985-1986*, Barcelona, 1986, pàgs. 63-68.
28. Batista i Noguera, Ricard, López i Mullor, Albert i Zucchitello, Mario. *Noves aportacions al coneixement de la vila romana dels Ametllers/Tossa*. Quaderns d'Estudis Tossencs, núm. 1, Tossa de Mar, 1980.
29. Esteva i Cruañas, Lluís. Materiales de procedencia submarina depositados en el Museo Municipal de Sant Feliu de Guíxols, a *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses-XV*, Girona, 1961-1962, pàgs. 281-292.
30. Riu i Riu, Manuel. *L'arqueologia medieval a Catalunya*, Sant Cugat del Vallès, 1989, pàgs. 52-54.
31. Riu i Riu, Manuel. Excavaciones en el poblado medieval de Caulers... op. cit., pàgs. 11-12.